

PM

Lördagen den 20 januari kl. 13.00 visar domkyrkoklockaren Stefan Eklund en del av domkyrkans textila skatter för medlemmar i Strängnäs konstförening.

Antependiet är altarklädnaden. Benämningen kommer av latinet "ante" = framför, och "pendere" = hänga. Ibland förekommer en vid övre kanten nedhängande bård som då kallas *brun*. *Korkåpan* är den förnämsta mässkruden som bärs av biskopar och ärkebiskop. Dess latinska namn "pluviale" antyder att den tidigare haft den mer blygsamma uppgiften att fungera som regnskydd. Till biskopsskruden hör värdighetstecknet *mitran*. *Mässhaken* är den för biskop och församlingspräst gemensamma mässdräkten. Till den hör en *stola*, ett brett band, lagt om halsen, med ändarna nedfallande framtill i höjd med knäna. Närmast kroppen en *mässkjorta* (alba) och kring halsen ett *halslin*, en duk för att skydda albans linning. *Röcklin* eller *röcklin* (diminutiv av rock, det vill säga liten rock) är en vid och knälång liturgisk överklädnad av vitt linne med långa vida ärmar, i Sverige ofta längre. En annan viktig textil är *kalkduken* (velum calcis) avsedd till skydd av nattvardkalkens innehåll. Andra dukar är *dopfunts-*, *altar* och *kommunionsdukar*. Till predikstolen hör *predikstolkläde* och *bursan* är omslaget för korporalet. Slutligen kan ju ingen kyrkobesökare missa de vackra *kollektståvarna*, i vissa fall försedda med en liten pingla för att väcka tillbörlig uppmärksamhet.

Domkyrkan äger fyra korkåpor från olika tider och av dessa är biskop Tomas kåpa den äldsta. Den är sannolikt tillverkad i Stockholm på 1430-talet med rika guldbroderier på italiensk sammet. Från ryggskölden med sin broderade bild av jungfru Maria med Jesusbarnet hänger en kula av förgyllt silver med en latinsk inskrift: "*Bedjen för Tomas, biskopen i Strängnäs*".

Stiltyper synliga i mässhakar:

1500-1600-talet. Renässans och barock. På ryggsidan ofta Jesus på korset med Maria och Johannes.

1700-talet. Rokoko och Nyklassicism. Röd sammet med guldbroderi. Svart sammet med silverbroderi.

1800-talet. Empire. Kors med törnekronan och strålar på baksidan. Triangel med strålar och namnet Jahve på framsidan.

En ytterligare dimension vid betraktandet av textilierna är färgspråket; *de liturgiska färgerna*. **Rött**; blod, eld, kärlek. **Violett/blått**; bot, fasta. **Svart**; sorg. **Vitt**; glädje. **Grönt**; Växandets färg.

Enligt uppgift äger domkyrkan från tiden före 1930 endast mässhakar i vitt, rött och svart. En grön mässhake anskaffades 1939 och en blå 1941. Från senare år finns naturligtvis mer moderna textilier. **Textilkonstnärer** vi eventuellt får se verk av i Domkyrkan från tidigt 1900-tal är Sofia Widén, *Licium*, en korkåpa. Därutöver kyrkotextil från *Handarbetets vänner* av Maja Sjöström, Maja Andersson Wirde eller Maria Widebäck.

I broderierna som vi kommer få se kan vi förväntas stöta på vissa *kristna symboler*. Här är några av de vanligast förekommande.

AΩ

Alfa och Omega, den första och sista bokstaven i det klassiska (joniska) grekiska alfabetet. I Uppenbarelseboken 1:8 kallar sig Gud för alfa och omega, det vill säga alltings början och fullbordan. (Nya testamentets texter skrevs på grekiska och översattes till latin först 300 e.Kr. Då hade det tidigt kristna symbolspråket som återges nedan redan befästs.)

Det allseende ögat. Gud Fadern. Triangeln symboliserar att Gud är treenig; Fadern, Sonen och Den heliga Anden.

Duvan Helig ande. Matteusevangeliet, kapitel 3, vers 16-17. När Jesus hade blivit döpt steg han genast upp ur vattnet. Himlen öppnade sig, och han såg Guds ande komma ner som en duva och sänka sig över honom. Och en röst från himlen sade: "Detta är min älskade son, han är min utvalde."

Labarum (grekiska: λάβραρον) var ett militärt standar med symbolen P , de grekiska bokstäverna chi och rho, vilka utgör de två första bokstäverna i Kristus grekiska motsvarighet Χριστός, Christos.

ICHTHYS (ΙΧΘΥΣ) är en akronym som användes i den tidiga kristendomen. "IESOUS CHRISTOS THEOU YIOS SOTER" som betyder Jesus Kristus, Guds Son, Frälsare. Den var beteckning för det tidigare grekiska ordet Ichthys (fisk) som på latin uttalades Ichtys. Den förekom i latinsk form som kodordet för Kristus under förföljelsen av de kristna i romerska riket. Ofta inramas bokstäverna i ordet av en fisk, förkortningen som var på latin kunde läsas som ett grekiskt ord, det var alltså en kod med ord och bild som användes av de tidiga kristna.

Mycket tidigt i den kristna kyrkan använde man bokstavsgrupper som symbol för vår Herre Jesus Kristus. De härstammar från grekiska och latinska ord. Det vanliga IHC eller IHS t ex härstammar från grekiskan IHSOUS som betyder Jesus.

Agnus Dei (latin "Guds lamm") är en beteckning på Kristus som syftar på hans ställföreträdande offerdöd på korset, som ett offerlamm. Agnus Dei är en urkristen symbol för Frälsaren. Vanligen avbildas Gudslammet med korsgloria och mellan frambenen håller det en stång med korsprydd segerfana. Ofta avbildas också lammet med ett sidosår från vilket blodet rinner ner i en kalk.

Borrromeiska ringarna är en symbol som består av tre cirklar som sitter samman med brunniansk förbindelse, det vill säga att en cirkel inte kan avlägsnas utan att de båda andra frigörs från varandra. Som symboler har de framför allt använts för att gestalta treenigheten.

Triquetra är ett ord som bildats av Latinets tri- ("tre") och quetrus ("hörnad"). Från början betydde ordet "triangel" men idag betecknar den en specifik symbol bildad av tre sammanflätande bågar, ibland kombinerad med en cirkel. Tecknet symboliserar evigheten genom den flätade formen och omsluter evighetens triangel i mitten.

En regnbåge – Guds löften och hans förbund med människorna.

Min regnbåge sätter jag i skyn, och den skall vara tecknet på förbundet mellan mig och jorden. När jag låter moln stiga upp över jorden och regnbågen syns i skyn skall jag tänka på mitt förbund, det som har slutits mellan mig och er och alla levande varelser, allt liv, och vattnet skall inte mer bli en flod som utplånar allt liv.

Eukaristin - nattvarden. Kalken - Kristi blod och hostian – Kristi kropp.

Liljan. En symbol för jungfrulighet och renhet.

"Fleur-de lys" En symbol för den heliga treenigheten vilken även är symbol för den välsignade jungfrun på grund av dess härstamning från Madonnans lilja.

Korset–latinskt eller likarmat grekiskt–ibland i cirkel. Symbolen för den kristna tron.

Eldslågor – den helig ande.

Vindruvor– Nattvarden och Jesu blod.

Vete– Står för flera saker. Livets bröd. Den andliga skörden, evangelisation. Jesu liknelse om såningsmannen. Frön av tro sås i människan. Livet i Kristus

En port– Porten till frälsning eller till paradiset, det nya Jerusalem.

Trumpet, trombon eller basun– Jesu återkomst.

Vinranka, vinstocken– Att förbli i Kristus och bära frukt åt Gud.

Kors, ankare och hjärta– Tro, hopp och kärlek. Nu består tron, hoppet och kärleken, dessa tre, men störst av dem är kärleken. 1 Korinthierbrevet 13:13.

Evangelisternas kännetecken

Bevingad människa–Matteus. *Lejon*–Marcus. *Tjur*–Lukas. *Örn*–Johannes.

Robert Vikström 2018-01-06

Strängnäs
Konstförening